

2. Brocke, J, Schmiedel, T, Recker, J, Trkman, P, Mertens, W & Viaene, S 2014, “Десять принципов хорошего управления бизнес-процессами”, Журнал управления бизнес-процессами, том 20, № 4, стр. 530-548.

3. Хаддад, С, Айала, D, Мальдонадо, MU, Форчеллини, F & Лезана, 2016, “Совершенствование процессов для профессионализации некоммерческих организаций: подход BPM”, Журнал управления бизнес-процессами, том 22, № 3, стр. 634-658.

Торрес, R & Сидорова, А 2015, “Влияние конфигураций бизнес-процессов на мотивацию пользователей”, Журнал управления бизнес-процессами, том 21, № 3, стр. 541-563.

4. Veldman, J, Klingenberg, W, Gaalman, G & Teunter, R 2014, “Получение того, за что вы платите: компенсация за стратегическое улучшение процессов и влияние на прибыльность”, Управление производством и операциями, том 23, № 8, стр. 1387-1400.

5. Ислам, S & Ахмед, доктор медицинских наук 2012, “Улучшение бизнес-процессов отдела кредитных карт: тематическое исследование многонационального банка”, Журнал управления бизнес-процессами, том 18, № 2, стр. 284-303.

6. Лам, М., О’Доннелл, М. & Робертсон, Д. 2015, “Достижение приверженности сотрудников инициативам по непрерывному совершенствованию”, Международный журнал операций и производственного менеджмента, том 35, № 2, стр. 201-215.

7. Либрелато, Т.П., Пачеко Ласерда, Д., Родригес, Л.Х. и Вейт, доктор 2014, “Подход к улучшению процессов, основанный на отображении потока создания ценности и теории ограничений Процесса мышления”, Журнал управления бизнес-процессами, том 20, № 6, стр. 922-949.

8. Мишра, А, Дас, С & Мюррей, Дж. 2015, “Риск, зрелость процесса и эффективность проекта: эмпирический анализ технологических проектов Федерального правительства США”, Управление производством и операциями, том 25, № 2, стр. 210-232.

Қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуы

С.Е. Раимбетов

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы мемлекеттік басқару Академиясы
«Мемлекеттік саясат» оқу бағдарламасының 2 курс магистранты
serik_rai@mail.ru

Түйіндеме: Бұл мақалада бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі – жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту мәселесі қарастырылған. Мақалада қазіргі мемлекеттегі жергілікті өзін-өзі басқарудың өзектілігі мен рөлі қарастырылады. Сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуында маңызды рөл атқарып отырған жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасының артықшылықтары айқындалған. Сонымен қатар, бұл саладағы маңызды болып табылатын қаржыландыру, цифрландыру мәселелері де көрсетілген.

Кілт сөздер: жергілікті өзін-өзі басқару, тұжырымдама, ауыл әкімдері, тікелей сайлау, сайлауды цифрландыру.

Әлемдік тәжірибе объективті және субъективті жағдайлардың әсерінен тарихи түрде қалыптасқан жергілікті өзін-өзі басқару нысандарының көптеген нұсқалары бар екенін көрсетеді. Жергілікті өзін-өзі басқару әдістерінің формаларының дамуы азаматтық қоғамды қалыптастыру барысында да жүреді. Осыған байланысты, осы мемлекеттердегі жергілікті өзін-өзі басқару модельдерінің түрлері жергілікті дәстүрлерге, мәдениетке, тұрғындардың менталитетіне, мемлекеттің қаржылық қалыптасу дәрежесіне және басқа жағдайларға жан-жақты бейімделген. Жергілікті өзін-өзі басқарудың маңыздылығын ескере отырып, біз мемлекетіміздің ауқымында жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастырудың маңызды

қажеттілігін көреміз. Осы өзара байланыста Қазақстан мемлекетін қалыптастыруда демократиялық мемлекеттің міндетті атрибуты ретінде республикада жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытуға, сондай-ақ азаматтық қоғамды үдемелі қалыптастырудың алғышарттары ретінде елеулі орын беріледі. Жергілікті өзін-өзі басқару қазақстандық қоғамның қаржылық, саяси, сондай-ақ құқықтық өмірінде, демократиялық мемлекет институттарын қалыптастыруда үлкен маңызға ие. Сондай-ақ ауылдық жерлерді тұрақты дамытудың негізгі міндеттерінің бірі ауылда жауапты азаматтық және әлеуметтік ұйымдастырылған қоғамды қалыптастыру үшін жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту болып табылады.

Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқару мәселелері бірқатар негізгі құжаттармен реттеледі. Ауылдық округтер мен аудандар әкімдерін сайлаудың негізгі қағидаттары мен негіздері Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясында каланды. Қазақстан Республикасы Конституциясының 89-бабында халықтың жергілікті маңызы бар мәселелерді дербес шешуін қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқаруды тану туралы айтылған. Ал «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» 2001 жылғы 23 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы[1] жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару органдарының құрылу тәртібін, мәртебесі мен өкілеттіктерін реттейді. Алайда, бұл Заңда осыған дейін көптеген өзгерістер мен толықтырулар енгізілгенімен, бірқатар мәселелер шешімін таппай қалды. Олар жергілікті мемлекеттік басқаруға да, әсіресе жергілікті өзін-өзі басқаруға да қатысты. Бұл кемшіліктерді Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 18 тамыздағы Жарлығымен бекітілген Жергілікті өзін-өзі басқаруды одан әрі дамытуға бағытталған 2025 жылға дейінгі жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту тұжырымдамасын іске асыру арқылы жоюға болады. Тұжырымдамада бұл бағытта көптеген жаңалықтар қарастырылған. Біріншіден, жергілікті мемлекеттік басқару және жергілікті өзін-өзі басқару институттарын нақты бөлу қажеттілігі қарастырылған. Бұл үшін жергілікті өзін-өзі басқару органдарының құрылымын, құрылу тәртібі мен өкілеттіктерін айқындайтын «Жергілікті өзін-өзі басқару туралы» жаңа заң әзірленеді.

Екіншіден, азаматтарды жергілікті өзін-өзі басқаруға тарту мәселелері көтерілді. Қоғамдық сараптамадан өту тетіктері, оның ішінде әлеуметтік маңызы бар шығыстар бөлігінде онлайн сауалнаманы пайдалану, мемлекеттік органдардың интернет-ресурстарының бірыңғай платформасы негізінде міндетті түрде жариялау арқылы жергілікті бюджеттерді бекіту үдерісіне бақылауды күшейту көзделген. Мәселе тұрғындардың бұл мәселелерге мүлдем немқұрайлы қарауында және ондай интернет-ресурстарға кіріп, талқылауларға қатыспауында болып табылады[2]. Оның айғағы болып тиісті интернет-ресурстарда орналастырылған нормативтік құқықтық актілердің немесе мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарының жобаларын талқылау тәжірибесі, яғни тұрғындардың белсенді емес қатысуы табылады.

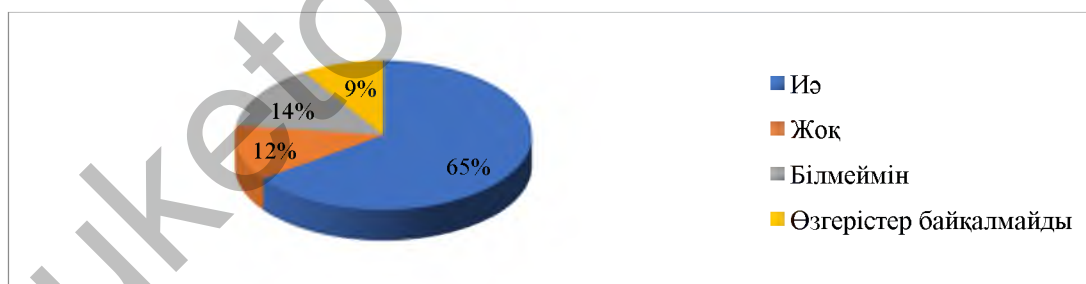
Сонымен қатар, ауылдық округтерде жергілікті өзін-өзі басқару органдарын жетілдіру бойынша бірқатар өзгерістер орын алады. Бұл міндетті іске асыру үшін жергілікті қоғамдастық жиынының басым міндеттерді айқындау, оларды іске асыру мерзімдері, жергілікті қоғамның даму жоспарын келісу, әкімшілік-риторикалық құрылымды өзгерту, ауылдық округ әкімінің есептерін тыңдау мәселелері бойынша өкілеттіктері кеңейтілетін болады[3]. 2024 жылдан бастап ауылдық округтерде жергілікті қоғамдастық жиналыстары өкілді орган – Кеңес болып қайта құрылатын болады. Кеңеске жергілікті қоғамдастықты дамыту жоспары мен бюджетін бекіту және оның орындалуын бақылау, ауылдық деңгейдегі салық мөлшерлемесінің мөлшерін реттеу, сондай-ақ ауылдарды жетілдіру бойынша өкілеттіктер беріледі.

Ауылдық округ әкімінің мәртебесі мен дербестігін арттыру бағытында Тұжырымдама төменгі деңгейдегі әкімдерді тікелей азаматтардың сайлауын; жергілікті қоғамдастық жиналысына, содан кейін кеңеске әкімнің мәслихат алдындағы өкілеттігін тоқтатуға бастама жасау құқығын беруді; оның өкілеттігін кезең - кезеңімен кеңейтуді көздейді.

Жоғарыда көрсетілген және басқа да тұжырымдамада көрсетілген өзгерістер мен іс-шараларды жүзеге асыру жергілікті өзін-өзі басқаруды одан әрі дамытудағы табысты сабақтастықты қамтамасыз етеді, жергілікті маңызы бар мәселелерді қарау мен шешуді сапалы жаңа деңгейге шығарады деген ойдамыз[4].

Бұл бағыттағы маңызды қадам болып бұған дейін 2018 жылы бюджеттің 4-ші деңгейі құрылып, ауылдық округтердің әкімдері бюджет қаражатын өз иелігіне алуы табылады. Бұл дегеніміз, ауылдарда шешім қабылдауда тәуелсіздік артып келеді және бұл ауыл тұрғындары және жалпы ауыл үшін де тиімді жағдай. Сонымен қатар, 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына арнаған «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс- қимыл кезеңі» атты Жолдауында Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев аудандық маңызы бар қалалар, ауылдар, кенттер, ауылдық округтер әкімдерін жергілікті тұрғындардың өздері тікелей сайлау мәселесін көтерген еді. Енді бұдан былай «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Конституциялық заңға енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес аудандық маңызы бар қала, ауыл, кент, ауылдық округтері әкімдерін тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктің сайлаушылары тікелей өздері сайлайтын болады. Тікелей сайлау-демократияның басты жетістігі, өркениетті саяси бәсекелестіктің тиімді институты деп айтуға болады. Қазіргі күні тікелей сайлау арқылы көптеген дамыған елдердің азаматтары өз өкілдерін билік органдарына сайлайды. Осыған орай 2021 жылдан бастап ауыл әкімдерінің тікелей сайлауы өтуде.

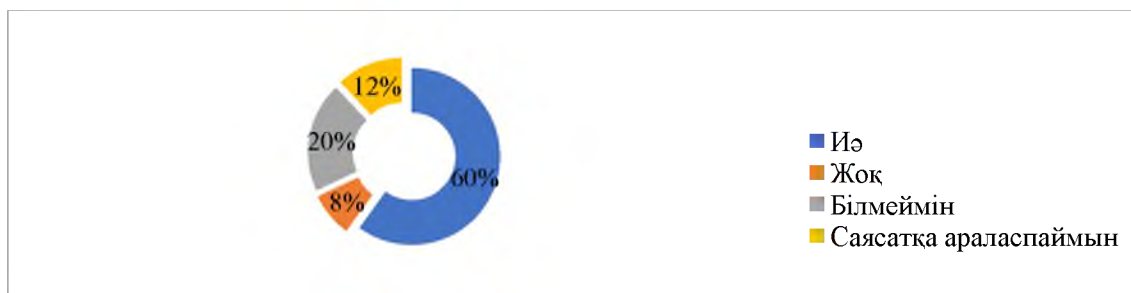
Зерттеу тақырыбы аясында тұтастай алғанда халықтың тікелей сайлауға көзқарастарын айқындау мақсатында Арал ауданында сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға Қосжар, Аққұм, Құланды, Жіңішкеқұм ауылдық округтерінен 95-120 адамды тарта отырып, барлығы 438 адам қатыстырылды. Сонымен қатар әлеуметтік желілердегі Youtube платформасындағы «Talar» каналындағы ауыл әкімдерінің тікелей сайлаулары туралы пікірталастар эксперттердің пікірлерін ескере отырып, әкімдердің сайлау жүйесін жетілдіру тұстары пайдаланылды. Қазіргі таңда Арал ауданында 1 қала, 2 кент және 21 ауылдық округ болса, оның бүгінгі күнге дейін 1 қала, 13 ауылдық округте әкімдер тікелей сайлау арқылы тағайындалды. Жүргізілген сауалнаманың кейбір сұрақтарына берілген жауаптардың нәтижесі төменде көрсетілген:

Сурет 1. «Әкімдердің тікелей (төте) сайлауы жергілікті жерлердегі өзекті мәселелердің шешімін табуға ұйытқы болды ма?» сұрағына жауаптардың нәтижесі

Е с к е р т у: сауалнама нәтижесінде автормен құрастырылған

Суреттен көріп отырғанымыздай, жауап берген респонденттердің 65%-ы тікелей (төте) сайлауы жергілікті жерлердегі өзекті мәселелердің шешімін табуға ұйытқы болғанымен келісіп отырса, 9%-ы бұл оймен келіспейді, ал 9%-ы өзгерістер байқалмағанын айтты.

Сурет 2. «Әкімдердің тікелей (төте) сайлауы билік тарапынан дұрыс қабылданған шешім» сұрағына жауаптардың нәтижесі

Е с к е р т у: сауалнама нәтижесінде автормен құрастырылған

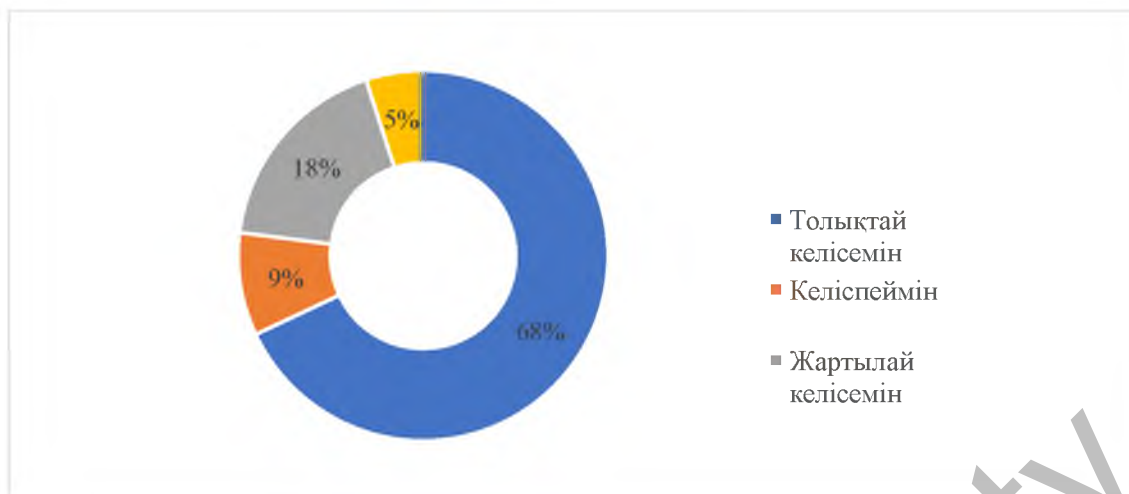
Жоғарыдағы берілген сұраққа жауаптар нәтижесі бойынша респонденттердің 60%-ы әкімдердің тікелей (төте) сайлауы билік тарапынан дұрыс қабылданған шешім деп санаса, тек 8%-ы бұл оймен келіспейді. Жалпы қазіргі күні халықтың басым бөлігі сайлау біздің саяси жүйеміздің кемелденуінің белгісі ғана емес, сонымен бірге қоғамымыздың демократиялық дамуындағы елеулі қадам екенімен толықтай келіседі.

Сурет 3. «Әкімдердің жергілікті жерлердегі (ұйымдардағы) мәселелерді шешудегі рөлі зор» сұрағына жауаптардың нәтижесі

Е с к е р т у: сауалнама нәтижесінде автормен құрастырылған

Әкімдердің жергілікті жерлердегі (ұйымдардағы) мәселелерді шешудегі рөлі зор деген оймен жауап берушілердің 68%-ы толықтай келіседі. Жалпы жергілікті өзін-өзі басқарудың бірқатар артықшылықтары бар: өзін-өзі басқару азаматтардың тәуелсіздігін, жігерін, іскерлігін дамытады, бұндай басқарудың қабылдаған шешімдерінің тиімділігі жоғары болады, өзін-өзі басқару басқаруды халықпен байланыстырады және т.б.

Сурет 4. «Тікелей сайлау арқылы сайланған әкімнің халық арасында беделі жоғары және халықтың оған сенімі, үміті зор» сұрағына жауаптардың нәтижесі

Е с к е р т у: сауалнама нәтижесінде автормен құрастырылған

Суретте көрсетілгендей, жауап берген азаматтардың 68%-ы тікелей (төте) сайлау арқылы сайланған әкімнің халық арасында беделінің жоғары екендігін, 18%-ы бұл оймен жартылай келісетіндігін, ал 9%-ы келіспеймін десе, 5%-ы мүлде келіспейтіндіктерін көрсеткен.

Жалпы жоғарыдағы суреттен көріп отырғанымыздай, жауап берушілердің басым бөлігі тікелей сайлау арқылы сайланған әкімнің халық арасында беделі жоғары және халықтың оған сенімі, үміті зор деп ойлайды. Сонымен бірге сауалнама барысында сайлаушылардың бұрынғы жанама сайлаудан тікелей сайлаудың дұрыстығын, әкімдердің жауапкершілігінің, беделінің жоғарылағандығын басым көпшілігі атап көрсеткен. Дегенмен, бұл тұжырымдармен келіспей, бұл сайлау жүйесінің одан әрі дамыту жолдарын атап өткендер де кездесті. Қазіргі экономикалық жағдайды бағалау мақсатында қойылған сауалға сұралғандардың негізгі бөлігі жақсарды деп оңды пікірлерін білдірсе, өзгерген жоқ, жауап беруге қиналамын деп жауап бергендер де анықталды.

Қазақстандағы қазіргі заманғы жергілікті өзін-өзі басқарудың негізгі мәселелерінің бірі оның қаржылық базасын дамыту, заңнамалық тұрғыдан нығайту және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының дербестігінің экономикалық кепілдіктерін қамтамасыз ету болып табылатынын атап өткен жөн. Тұрақты және қажетті қаржы көздерінсіз жергілікті өзін-өзі басқару тиімсіз және өміршен емес[5]. Жергілікті өзін-өзі басқаруға әртүрлі және ауқымды өкілеттіктер беруге болады, бірақ оларды тиісті материалдық және қаржылық базамен қамтамасыз етпейінше, олар орындалмай қалады.

Сондай - ақ, қазір АҚШ[6], Ұлыбритания[7], Франция, Малайзия[8] сияқты шет елдердің әлемдік тәжірибесінде жергілікті және мемлекеттік басқаруды ұйымдастыруда дауыс беру және сайлау өткізу процесінде электрондық дауыс беру жүйесі белсенді енгізіліп жатқанын атап өткен жөн, бұл "адал" сайлауды жаңғырту және өткізу тетіктерінің бірі болып табылады. Әрине, Қазақстанда да электронды дауыс беру жүйесін дамытуымыз керек. Электронды дауыс беру сайлауға жұмсалатын қаржы көлемін үнемдеуге, шетелде жүрген азаматтарымыз бен мүмкіндігі шектеулі немесе басқа да себептермен сайлауға қатыса алмайтын азаматтарға қашықтықтан дауыс беруге мүмкіндік береді.

Дегенмен, қазіргі уақытта оларды тиімді жүзеге асыруды қиындататын жағдайлар бар. Біріншіден, бұл Қазақстан Республикасының аймақтары бойынша үлкен цифрлық алшақтық. Әрбір шалғай елді мекенде интернетке үздіксіз қолжетімділік болмайынша, цифрлық дауыс беру туралы принципті түрде айту мүмкін емес. Екіншіден, азаматтардың цифрлық деректерінің қауіпсіздігі мәселесі бар. Бұл дегеніміз орталық мемлекеттік органдардың дерекқорларынан жеке деректердің сыртқа шығып, сайлаушылар тізімдері мен дауыс беру нәтижелерін айла-шарғы жасау қаупі бар. Үшіншіден, электронды дауыс беру жүйесінің өзін қадағалайтын сарапшылар қаншалықты бейтарап болады деген сұрақтар туындайды. Сондықтан, осы мәселелерге аса назар аударып, жергілікті және мемлекеттік басқаруды ұйымдастыруда дауыс беру және сайлау өткізу процесін толықтай цифрландыруды жүзеге асыруымыз қажет.

Нәтижесінде Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқарудың даму перспективаларын оң бағалауға болады. Қазақстанда жанама дауыс беруден тікелей дауыс беруге көшу елді мекенді басқарудың демократиялық кеңістігін кеңейтуге және ауыл өміріне қатысудың жаңа нысандарын енгізуге ұмтылысты көрсетеді. Осылайша, жергілікті автономия азаматтардың өзін-өзі ұйымдастыруын, олардың жергілікті істерді басқаруға тікелей қатысуын қамтамасыз етеді және осы мағынада азаматтық қоғамның құрылымдарының бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 18 тамыздағы Қазақстан Республикасында жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы №639 Жарлығы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000639>
2. Битолеуова Е. Д. и др. Современное состояние системы бюджетирования местного самоуправления в Республике Казахстан // Вестник университета «Туран». – 2022. – №. 2. – С. 295-304.
3. Нурекешев Қ. М. Мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамыту. – 2021.
4. Шериязданов Б. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың тарихи кезеңдері және қазіргі тенденция // Қоғам және дәуір. – 2021. – Т. 71. – №. 3.
5. Прниязова А. Е. Халықаралық ынтымақ тастықты дамытудағы жергілікті атқарушы органдардың рөлі. – 2021.
6. Бутырина М.В. Зарубежные модели местного самоуправления// «Вестник ИГЭУ» 1/2008.
7. Азизова А. И. Основные модели местного самоуправления// Актуальные проблемы права: материалы VIII Междунар. науч. конф. Казань, Россия, 2019. С. 36.
8. Санхаева, Ж., & Арзикулов, А. (2021). ВЫБОРЫ В СИСТЕМЕ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ: МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА И ОПЫТ КАЗАХСТАНА . Казахстан-Спектр, 97(1). https://doi.org/10.52536/KS/vol_97_issue_1_A6

A new paradigm of management in the economy of digital and inclusive development

A. Q. Rakhmanov

4th year student in the specialty "Public Finance"

tokiosh01200@mail. ru

Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Astana

Abstract: Digitalization plays a key role in ensuring inclusive economic growth and is an important tool in the management system. Currently, the digital economy determines the role of world leaders in the system of global governance, ensuring inclusive growth. The relevance of the study lies in the fact that in the management system it is necessary to form effective organizational, managerial and economic mechanisms for the formation of a digital model inclusive growth. The digital economy sets a new paradigm for the development of not only the state, the economy, but also the entire society. It is a model that can ensure sustainable inclusive growth and help address the accumulated imbalances between countries in the context of globalization.

Key words: andinclusiveness, digitalization, economy, state, management, investment.

The state should equally strive to create favorable conditions for increasing the competitiveness of the national digital environment in order to attract foreign entrepreneurs to the jurisdiction of the digital economy. It is necessary to provide business with preferential financing conditions, to assist in testing and implementation of innovative developments, to allocate grants for talented entrepreneurs and scientists.

Improving the efficiency and economy of the new generation can be increased by: